

Ewa Chmielewska
Wyższa Szkoła Humanistyczna
Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie

ARANŻACJA MEBLI I WYSTRÓJ A KOMUNIKACJA INTERPERSONALNA W KLASIE

Wstęp

Na jakość warunków edukacyjnych wpływa nie tylko dobrze przygotowany nauczyciel, lecz także właściwe zagospodarowanie przestrzeni dydaktycznej. Przestrzeń i jej zagospodarowanie niekiedy determinują sposób prowadzenia oraz organizacji zajęć, prowadzą do pozytywnych lub negatywnych implikacji w postaci zachęcania lub zniechęcania dzieci do wzajemnego kontaktowania się. Najprostszym przykładem organizacji przestrzeni fizycznej jest ustawienie ławek w klasie. Coraz częściej nauczyciele klas młodszych dbają o to, aby rozmieszczenie mebli w klasie było funkcjonalne, zmieniają je też zależnie od potrzeb. W niniejszym artykule prezentuję syntezę wyników badań własnych, których przedmiotem była ocena komunikacji interpersonalnej w klasie podczas nauczania zintegrowanego oraz zebrań z rodzicami w zależności od różnej aranżacji mebli. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o rozmowy indywidualne oraz obserwacje własne.

Komunikacja to jeden z procesów, który przebiega w szkole na różnych płaszczyznach i na różnych poziomach. W środowisku szkolnym mamy do czynienia z komunikacją pomiędzy nauczycielem a dyrektorem, dyrektorem a nauczycielem, nauczycielem a uczniem, uczniem a nauczycielem, nauczycielem a nauczycielem, nauczycielem a pracownikiem administracyjnym, pracownikiem administracyjnym a nauczycielem, uczniem a uczniem, uczniem a dyrektorem, dyrektorem a uczniem, uczniem a pracownikiem administracyjnym, pracownikiem administracyjnym a uczniem. Wszystkie sytuacje komunikacyjne mogą przebiegać równocześnie, mogą się krzyżować, odbywać się na różnych płaszczyznach. Komunikacja jest procesem, co oznacza, że jest holistyczna. Podejście holistyczne jest

istotne, ponieważ skoncentrowanie się jedynie na intencji mówcy lub na spostrzeganiu słuchacza wiadomości ogranicza zrozumienie całego kontekstu procesu komunikacji¹.

Jedną z kluczowych kompetencji dziecka jest umiejętność komunikowania się z ludźmi. W jej rozwoju ma pomagać edukacja. W podstawie programowej dla pierwszego etapu kształcenia znacząco podkreśla się treści związane z poznawaniem przez uczniów różnych form komunikacji. Praktyka pokazuje jednak, że wielu nauczycieli uczących w klasach I–III nie uświadamia sobie wielowymiarowości procesu porozumiewania się, więc w działaniach dydaktyczno-wychowawczych często pomijane są pozawerbalne sposoby transmisji komunikatów. Powszechnie też wiadomo, że osiągnięcie w przedszkolu pewnego poziomu sprawności w zakresie komunikowania się z otoczeniem warunkuje przyszłe funkcjonowanie dziecka jako ucznia. Przebieg komunikacji interpersonalnej z pozoru nie wydaje się skomplikowany, polega bowiem na przepływie informacji od nadawcy do odbiorcy. Często jednak jest narażony na szereg zagrożeń, które skutkują nieefektywnym porozumieniem się. Między nadawcą i odbiorcą powinno wystąpić sprzężenie zwrotne, które niesie nadawcy informację o efektach komunikacji. Niestety proces komunikacji, szczególnie w szkole, nie odbywa się w warunkach laboratoryjnych. Występuje wiele czynników zakłócających efektywny proces komunikacji. Jednym z nich jest sposób ustawienia ławek szkolnych.

Termin „komunikacja” wywodzi się od łacińskiego słowa *communicare* – „dzielić (z kimś)”, „uczestniczyć (w czymś)”. Zbigniew Nęcki definiuje komunikowanie interpersonalne jako wymianę werbalnych, wokalnych i niewerbalnych sygnałów (symboli) w celu osiągnięcia lepszego poziomu współdziałania². Komunikacja z wykorzystaniem systemu językowego jest podstawową formą komunikowania, z jaką mamy do czynienia w szkole; jest wiodącą i odgrywa bardzo ważną rolę. Podstawowy warunek sprawnego kontaktu komunikacyjnego to dobra znajomość języka przez nadawcę i odbiorcę. Sprawny kontakt językowy w znacznej mierze zależy od właściwej postawy nadawcy oraz odbiorcy w procesie porozumiewania się. Jeśli nadawca chce, by odbiorca dobrze go zrozumiał, powinien wypowiadać się poprawnie, jasno i precyzyjnie, ponieważ wypowiedź niepoprawna lub chaotyczna jest trudna do zrozumienia. Obowiązkiem odbiorcy jest natomiast skupienie się nad treścią wypowiedzi nadawcy, dbałość o jej zrozumienie. Niewłaściwa postawa zarówno nadawcy, jak i odbiorcy utrudnia bądź wręcz uniemożliwia kontakt językowy.

Aby można było mówić o komunikacji, muszą zaistnieć trzy ogniwa:

- nadawca, czyli osoba, która przesyła określoną informację;
- odbiorca, czyli osoba, do której określoną informację kierujemy;
- kod, czyli sposób przekazu tej informacji – obraz, gest, słowo.

„Dobra komunikacja interpersonalna to niezbędny warunek, by ludzie mogli rozmawiać ze sobą w sposób otwarty. Taka komunikacja jest możliwa w atmosferze akceptacji, zrozumienia, zaufania [...]. Otwarta komunikacja wzmacnia dobre relacje między ludźmi”³.

¹ S.P. Morreale, B.H. Spitzberg, J.K. Barge, *Komunikacja między ludźmi: motywacja, wiedza i umiejętności*, przeł. D. Kobylińska, P. Izdebski, A. Jaworska, Warszawa 2015, s. 32.

² Z. Nęcki, *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996, s. 7.

³ W. Okoń, *Komunikacja interpersonalna w szkole*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 1, s. 51.

Kolejny ważny aspekt to wykorzystanie sprzężenia zwrotnego. Wszelkie kody wysyłane przez nadawcę muszą być odpowiednio odebrane przez odbiorcę. Nazywa się to dekodowaniem. Oczywiście w samych pętlach komunikacji jednostronnej lub pozbawionej sprzężenia zwrotnego zdarza się skłonność do błędów i niedokładności, gdyż nadawca nie jest w stanie w pełni kontrolować odbioru. Dlatego dzięki sprzężeniu zwrotnemu istnieje szansa na ewentualną korektę w niejasności. W komunikacji ważny jest też kontekst sytuacyjny. Nad samym kontekstem powinni pracować i nadawca, i odbiorca. Na kontekst wypowiedzi składają się nie tylko słowa i ich sens, lecz także mowa ciała. Prostą klasyfikację komunikacji niewerbalnej przedstawił Randall Harrison, który włączył do niej:

- komunikację proksemiczną, to znaczy taką, w której informacje są przekazywane przez odpowiednią aranżację przestrzeni;
- komunikację kinezyjną, operującą głównie ruchem ciała lub poszczególnych kończyn;
- komunikację pozajęzykową – paralingwistyczną, która obejmuje wskaźniki sposobu mówienia (tembr i barwę głosu, ton, siłę głosu, rytm mówienia, wysokość głosu, intonację i akcentowanie)⁴.

Elementy niewerbalne w komunikacji to zatem gesty, mimika, dotyk i kontakt fizyczny, spojrzenie i wymiana spojrzeń, postawa i pozycja ciała, dystans fizyczny, wygląd fizyczny, zaaranżowanie przestrzeni, w której dochodzi do kontaktu, przedmioty, którymi ludzie się posługują, głos i jego cechy. Kolejnym elementem jest przestrzeń osobista, w skład której wchodzi dystans między osobami, dotyk i wybór miejsca w klasie. „W relacjach interpersonalnych dużą rolę odgrywa sposób siedzenia i stania”⁵. Ważne jest również to, jaką pozycję w przestrzeni zajmuje sam nauczyciel: czy jest to miejsce za biurkiem, czy przemieni nie raz przy biurku, a raz obok ucznia. Gdy znajduje się w tej samej przestrzeni – siedzi obok ucznia lub pochyla się nad nim – niweluje barierę, jaka powstaje, gdy nauczyciel znajduje się za biurkiem czy stolikiem. Pozwala to na wytworzenie przyjaznej, szczerzej i otwartej atmosfery. Równie ważna jest postawa ciała: czy nauczyciel siedzi, stoi bokiem, przodem, tyłem. Trudno sobie wyobrazić pozytywne rezultaty nauczania, gdy nauczyciel stwarza sytuacje, w których ciągle siedzi za biurkiem czy odwraca się do ucznia tyłem; w takim przypadku trudno o nawiązanie pozytywnych relacji i stworzenie przyjaznej i miłej atmosfery. Jednocześnie nauczyciel musi pamiętać o zachowaniu odpowiedniego dystansu, w przeciwnym razie może doprowadzić do poczucia dyskomfortu u ucznia. Przestrzeń i odpowiednie zachowanie się w niej, ustawienie, są elementem komunikacji niewerbalnej. Odpowiednia pozycja ciała to wyraz postawy interpersonalnej. Edward Hall, zajmujący się problemem komunikacji proksemicznej, wyróżnia następujące cztery podstawowe odmiany dystansu przestrzennego, który występuje w interakcjach pomiędzy rozmówcami:

---

⁴ R. Harrison, *Body Language and Nonverbal Communication*, [w:] *Theatrical Movement. A Bibliographical Anthology*, red. B. Fleshman, Metuchen 1986, [za:] M. Brocki, *Język ciała w ujęciu antropologicznym*, Wrocław 2001, s. 74.

⁵ A. Twardowski, *Mowa ciała*, „Głos Nauczycielski” 1996, nr 13, s. 6.

- sfera intymna: 45 cm z przodu, 20 cm z tyłu, 15 cm z boku. Dostępna tylko dla najbliższych osób;
- sfera osobista: od 45 do 120 cm. Sfera dla współpracowników, przyjaciół, znajomych;
- sfera społeczna: od 1,2 m do 3,6 m. przestrzeń dla nieznanomych, niezaprzyjaźnionych kolegów z pracy;
- sfera publiczna: od 3,6 m. Przeznaczona dla występów publicznych⁶.

Proksemika bada przestrzenne stereotypy ludzkiego zachowania i wpływ przestrzeni na komunikację międzyludzką. Aranżacja estetyczna, architektura, temperatura i oświetlenie znacząco wpływają na ludzkie interakcje.

Najszerzej pojmowaną przestrzeń zdefiniowała Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, która stwierdziła: „przestrzeń edukacyjna jest misternie utkana z tego wszystkiego, co składa się na wychowanie i kształcenie obywateli w integrującej się Europie, a więc i w Polsce. Wyznaczają ją: dorobek nauk pedagogicznych, realizowana koncepcja systemu oświatowego, motywy oraz rzeczywiste możliwości dorosłych odnośnie wychowania i kształcenia dzieci, status społeczny i kwalifikacje nauczycieli oraz warunki, w jakich wychowują i uczą przedszkolaków, uczniów i studentów itd. Jest to konstrukcja niebywale delikatna i wystarczy kilka złych decyzji, a już zarysowują się pęknięcia rozrywające przestrzeń edukacyjną”⁷.

Różnorodność interpretacji i wielość podejść są świadectwem ważności zagadnienia przestrzeni edukacyjnej. Kwestia najistotniejsza dla edukacji to poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak kreować i wykorzystywać przestrzeń dla stymulowania rozwoju ucznia, kształtowania jego poczucia kompetencji oraz umiejętności komunikowania.

1. Znaczenie komunikacji niewerbalnej

Wiele badań nad komunikacją społeczną dowiodło, że komunikacja niewerbalna jest tak samo ważna jak komunikacja werbalna. W literaturze komunikacją niewerbalną nazywa się zazwyczaj mową ciała. Sherwyn P. Morreale podaje następującą definicję: „komunikacja niewerbalna dotyczy wszystkich ludzkich zachowań, postaw i obiektów innych niż słowa, które komunikują wiadomości i posiadają wspólne, społeczne znaczenie. Obejmuje: wygląd fizyczny, ruch ciała, gesty, wyraz twarzy, ruch oczu, dotyk, głos oraz sposób wykorzystywania czasu i miejsca w komunikowaniu się”⁸. Miles L. Peterson uważa, że komunikacja werbalna „ma charakter nieciągły i opiera się na regułach. Jest nieciągła, ponieważ nawet w samym środku ożywionej wymiany zdań zdarzają się pauzy, chwile, kiedy wszyscy milkną”⁹. Komunikacja werbalna przebiega najlepiej wtedy, gdy jedna osoba mówi, a inne słuchają, bądź gdy rozmówcy mówią po kolei. Jeśli wszyscy mówią jednocześnie, a często ma to miej-

⁶ E.T. Hall, *Ukryty wymiar*, przeł. T. Hołówka, Warszawa 1997, s. 175–178.

⁷ E. Gruszczyk-Kolczyńska, www.e-mentor.edu.pl [27.05.2008].

⁸ S.P. Morreale, B.H. Spitzberg, J.K. Barge, *Komunikacja między ludźmi...*, op. cit., s. 31.

⁹ M.L. Patterson, *Więcej niż słowa. Potęga komunikacji niewerbalnej*, przeł. M. Przyłipiak, Sopot 2011, s. 20.

sce w środowisku szkolnym, dochodzi do tak zwanych szmerów w komunikacji, niezrozumienia, a nierzadko konfliktów. Komunikacja niewerbalna, potocznie nazywana „komunikacją ciała”, „mową ciała”, jest oparta na systemie znaków. Miles L. Peterson w toku swoich badań nad komunikacją określił pięć właściwości komunikacji niewerbalnej. Po pierwsze, podstawową właściwością komunikacji niewerbalnej jest to, że działa zawsze: „Jeśli tylko pojawia się sposobność nadania lub odbioru informacji wizualnej, dźwiękowej, dotykowej, zapachowej, kanał niewerbalny jest zawsze otwarty”¹⁰. To znaczy, że jest zawsze gotowy i otwarty do przetwarzania otoczenia społecznego. Drugą cechą komunikacji niewerbalnej, która właściwie wynika z pierwszej, jest fakt, że procesy nadawcze i odbiorcze zachodzą równolegle. To bardzo ważna cecha, szczególnie wykorzystywana w szkole; na przykład podczas prowadzenia lekcji nauczyciel ma możliwość bacznej obserwacji klasy i odpowiedniej reakcji. Gdy widać zmęczenie lub niezrozumienie, następuje szybka, odpowiednia reakcja. Trzecia właściwość według Milesa L. Petersona polega na tym, że „wysyłanie i odbieranie sygnałów w znacznym stopniu odbywa się automatycznie, poza świadomością”¹¹. Nasze zachowanie wywołuje pewne wrażenie; odbywa się to bez specjalnej kontroli. Czwarta własność zostaje sformułowana krótko: „komunikacja niewerbalna jest poznawczo skuteczna”¹². Według Milesa L. Petersona to wielka zaleta, gdyż komunikacja działa przez cały czas. Jeśli zwiększymy wysiłek poznawczy i zaczniemy pracować nad swoim zachowaniem, może się ono stać nienaturalne; i odwrotnie – jeśli zbyt intensywnie będziemy zastanawiać się nad czymś zachowaniem, może to podważyć trafność naszych sądów. Ostatnia, piąta właściwość dotyczy kontaktów twarzą w twarz: „poza nielicznymi wyjątkami osadzona jest ona tu i teraz”¹³, wspiera nasze kontakty społeczne tu i teraz. Michael Argyle¹⁴ twierdzi, że zachowanie niewerbalne służy przede wszystkim odzwierciedleniu stosunku człowieka do jego otoczenia – poprzez ubiór, różne rekwizyty, sposób wypowiadania się ludzie wysyłają sygnały prezentujące, kim są lub jacy chcieliby być, informują o swoim statusie społecznym i ekonomicznym, osobowości. Należy jednak podkreślić, że często elementy pozajęzykowe komunikują nie stan rzeczywisty, lecz pewne aspiracje jednostki do bycia lepszym, mądrzejszym, bogatszym. Ponadto akty niewerbalne odgrywają istotną rolę w rytuałach; są na przykład wykorzystywane podczas powitań i pożegnań (podawanie lub podniesienie ręki, uśmiech, utrzymywanie kontaktu wzrokowego, ukłon, zdjęcie nakrycia głowy).

W przeciwieństwie do komunikacji werbalnej, komunikacja niewerbalna działa zawsze. Jednocześnie przesyłamy i odbieramy komunikaty. Zachodzi to automatycznie, poza naszą świadomością. Każda komunikacja twarzą w twarz dzieje się w określonym miejscu. W związku z tym „wystrój wnętrza, aranżacja mebli w domu, biurze czy innych miejscach publicznych wpływa decydująco na sposób porozumiewania się”¹⁵.

---

¹⁰ Ibidem, s. 20.

¹¹ Ibidem, s. 21.

¹² Ibidem, s. 22.

¹³ Ibidem, s. 23.

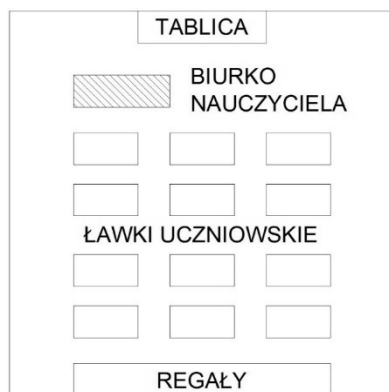
¹⁴ M. Argyle, *Psychologia stosunków międzyludzkich*, przeł. W. Domachowski, Warszawa 2000, s. 98.

¹⁵ Ibidem, s. 38.

2. Doświadczenia własne

Kształcenie umiejętności komunikowania odgrywa szczególną rolę we współczesnej edukacji, w tym również w kształceniu zintegrowanym. Niejednokrotnie skuteczne porozumiewanie się, które obejmuje zarówno mówienie, jak i słuchanie, warunkuje powodzenie dziecka w nowej roli, czyli w roli ucznia; stąd konieczność dostrzegania przez nauczycieli wagi prowadzenia działań w pełni stymulujących rozwój kompetencji komunikacyjnych dziecka. Współcześnie do trzech podstawowych sprawności, które dotychczas rozwijano na etapie edukacji zintegrowanej – czytania, pisania i liczenia – dodano czwarty element: umiejętność komunikowania się. W systemie klasowo-lekcyjnym, bez względu na poziom kształcenia, szczególnie jednak w szkole podstawowej i ponadpodstawowej, ustawianie mebli przebiega właściwie tak samo: w klasach znajdują się dwa lub trzy rzędy ławek, z przodu biurko nauczyciela oraz tablica, a na tyłach ławek szafy, meblościanki (rysunek 1). Uczniowie mają tylko jedną możliwość – siedzenie przodem do nauczyciela i tablicy, a tyłem, plecami, do rówieśników.

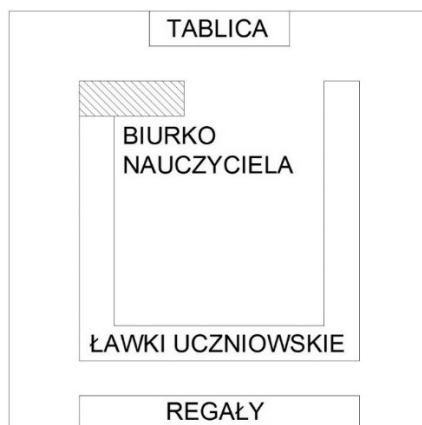
Rysunek 1. Tradycyjne ustawienie ławek

Źródło: opracowanie własne.

Takie ustawienie ławek znacznie osłabia komunikację niewerbalną. Uczniowie nie mają możliwości obserwowania całego wachlarza elementów komunikacji niewerbalnej, czyli ruchów ciała, gestów, wyrazu twarzy, ruchu oczu. To sprawia, że szybko tracą zainteresowanie wypowiedziami swoich kolegów, przeszkadzają, zajmują się innymi sprawami.

W toku wieloletniej pracy z dziećmi najmłodszymi w klasach I–III zaobserwowałam wpływ ustawienia mebli na wzajemną komunikację. Przez wiele lat prowadziłam lekcje przy zachowaniu tradycyjnego ustawienia ławek. Widząc codzienne problemy komunikacyjne dzieci, postanowiłam zmienić aranżację mebli i zaobserwować skutki. Wprowadziłam ustawienie ławek w tak zwaną podkowę. Uczniowie wówczas mają możliwość siedzenia twarzą w twarz do siebie oraz do nauczyciela (rysunek 2).

Rysunek 2. Ustawienie ławek w podkowę

Źródło: opracowanie własne.

Zaprezentowaną aranżację wykorzystywałam przez kilka lat do końca swojej pracy w nauczaniu zintegrowanym. Uważam, że takie ustawienie ławek znacząco polepsza komunikację, umożliwia i wzmacnia odbiór komunikacji niewerbalnej. Możliwość obserwacji mowy ciała (gestykulacji, mimiki twarzy) powoduje wzmocnienie uwagi oraz lepszą wymianę poglądów i informacji. Porównywanie własnej mimiki, gestów i określeń językowych z zachowaniami zewnętrznymi innych osób pozwala wyciągać wnioski szczególnie o przeżyciach emocjonalnych. Kształtowanie umiejętności identyfikowania emocji podczas wypowiedzi własnych oraz cudzych prowadzi do efektywniejszego, bardziej pożądanego dla jednostki sposobu ich wyrażania. Nauczyciel może pomóc dziecku rozpoznawać i nazywać przeżywane uczucia oraz komunikować je innym. Efektem oddziaływań pedagogicznych jest wdrażanie dziecka do słuchania tego, co inni mówią oraz do odkrywania, co inni czują.

Zadowolona z wyników z pracy, poszłam o krok dalej: zaczęłam organizować zebrania rodziców przy tym samym ustawieniu ławek, które wykorzystywałam w pracy z dziećmi. Siadałam wraz z rodzicami w kręgu, bez wyróżniania miejsca dla nauczyciela. Takie ustawienie spowodowało, że zebrania stały się przyjemnością. Rodzice byli otwarci, następowała niczym niepoohamowana wymiana poglądów i zdań. Na zebrania zaczęli przychodzić rodzice, którzy do tej pory w nich nie uczestniczyli. Można zatem przypuszczać, że taka forma ustawienia ławek i prowadzenia zebrań była bardziej przyjazna i akceptowana przez większość uczestników. Pozwalała również na dobrą obserwację, dostarczała dużo informacji, które mogłam wykorzystać w prowadzeniu lepszej, merytorycznej dyskusji.

Zwykle przyjmujemy, że zachowanie jest odzwierciedleniem procesów wewnętrznych, naszych postaw i emocji. Ta wiedza pozwoliła mi na dopasowanie komunikacji do konkretnych osób, gdyż sygnały niewerbalne nabierają szczególnej uwagi w momencie przejściowym, gdy mówiący i słuchający zamieniają się rolami. Komunikacja interpersonalna na ze-

braniach z rodzicami przyczynia się do powstawania związków międzyludzkich. Jeżeli znaczenie każdego komunikatu znajduje odzwierciedlenie w jego treści oraz w relacji łączącej nas z nadawcą, można powiedzieć, że komunikat kreuje związki między ludźmi. Związek to proces interakcji zachodzący między dwiema lub więcej osobami. Aby osoby te były w jakimś związku, musi on istnieć przez pewien czas. Związek oznacza też współzależność. Osiągnięcie jakichś celów zależy w pewnym stopniu od wzajemnego oddziaływania. Ciekawe badania na temat komunikacji werbalnej i niewerbalnej przeprowadził zespół pod kierownictwem Starkeya Dunkaca juniora w latach siedemdziesiątych XX wieku: „Kiedy mówiący kończy swoją wypowiedź, sygnalizuje to znakami werbalnymi i niewerbalnymi. Oznaką werbalną jest dokończenie zdania [...]. Mówiący przestaje też gestykulować i / lub rozluźnia mięśnie dłoni. Ponadto sygnalizuje zakończenie tej części swojej wypowiedzi tonem głosu, w tym zwłaszcza: 1) zmianą intonacji obejmującą kilka ostatnich sylab, zestroju akcentowego; 2) przeciąganiem ostatniej sylaby zestroju akcentowego; 3) obniżeniem tonu i / lub głośności kilku ostatnich sylab zestroju akcentowego. Oczywiście nie wszystkie te oznaki tworzą zakończenie wypowiedzi, jednak z badań jednoznacznie wynika, iż im więcej wskazówek, tym większa szansa, iż przekazywanie głosu drugiej osobie przebiega gładko, a rozmówcy nie będą mówili jednocześnie”¹⁶. Jeśli do znaków komunikacji werbalnej dołączymy komunikaty wypływające z komunikacji niewerbalnej, możemy być pewni, że dyskusja będzie przebiegać płynnie i bez zakłóceń.

3. Pożądane predyspozycje i kwalifikacje nauczyciela w procesie komunikacji

Pytania dotyczące kwalifikacji i kompetencji nauczyciela pojawiają się w edukacji od wieków. Wraz z postępem techniki i technologii multimedialnej wyłania się wizja nauczyciela przyszłości. To pełen pasji profesjonalista (ekspert, specjalista), a jednocześnie mistrz czuwający nad prawidłowym rozwojem swoich uczniów; człowiek o szerokich horyzontach, otwarty na zmiany, dążący do doskonałości, o bogatej wiedzy i umiejętnościach działania. Zna wychowanków i potrafi się z nimi porozumieć, zachęcić ich do realizacji wspólnie stawianych celów, zintegrować zespół klasowy. Efektywnie współpracujący z rodzicami nauczyciel jest też często animatorem życia kulturalnego społeczności lokalnej, w której funkcjonuje jego szkoła; pełni rozmaite funkcje i czerpie satysfakcję z wykonywanego zawodu. Wśród standardów kwalifikacji zawodowych akcentuje się, jako pożądane (szczególnie w opinii pracodawców), następujące cechy osób profesjonalnie zajmujących się edukacją dzieci i młodzieży: odporność emocjonalna, umiejętności interpersonalne, umiejętności podejmowania decyzji, samokontrola, samodzielność, odpowiedzialność, kreatywność, wytrwałość, cierpliwość, dokładność, odwaga cywilna, lojalność¹⁷. Za odnoszenie sukcesów w pracy w znacznym stopniu odpowiada inteligencja emocjonalna jednostki. Dzięki niej

¹⁶ Ibidem, s. 122.

¹⁷ S.M. Kwiatkowski, *Wpływ standardów kwalifikacji zawodowych na cele kształcenia w systemie szkolnym*, [w:] *W kręgu edukacji, nauk pedagogicznych i krajoznawstwa*, red. E. Kameduła, I. Kuźniak, E. Piotrowski, Poznań 2003, s. 38.

nauczyciel potrafi sprawnie współpracować z uczniami i ich rodzicami. Zbigniew Kwieciński uważa, że polskiej szkole potrzebny jest nauczyciel mądry, krytyczny, wrażliwy i kompetentny¹⁸. Niektórzy pedagodzy traktują pracę nauczyciela jako misję lub służbę. Niezbędnym warunkiem staje się wtedy talent i powołanie, a więc i określone zdolności oraz predyspozycje. Trudno jednak mówić o jakimś uniwersalnym wzorze nauczyciela. Współcześnie w literaturze pedeutologicznej wśród najbardziej pożądanых cech, właściwości nauczycieli i wychowawców, najczęściej wymienia się:

- otwartość, umiejętność kontaktu z młodzieżą, empatię;
- wysokie kompetencje merytoryczne i metodyczne;
- poszanowanie godności ludzkiej, podmiotowość;
- sprawiedliwość i obiektywizm w ocenianiu uczniów za ich pracę, wyniki oraz postawy;
- dialogowość, negocjacyjność, demokratyczny styl kierowania zespołem klasowym;
- dyscyplinę, wymagalność, konsekwencję, zrozumienie i wspomaganie podopiecznych w kłopotach;
- kulturę ogólną i pedagogiczną, tolerancję;
- umiejętność planowania oraz organizowania pracy własnej i zbiorowej;
- motywację i umiejętność samokształcenia oraz doskonalenia swojego warsztatu pracy;
- poczucie humoru¹⁹.

Do tej listy można dodać wiele innych ważnych cech: odpowiedzialność, wytrwałość, prawość, odwagę, optymizm, wrażliwość moralną i estetyczną, a przede wszystkim umiejętność komunikacji. Ułatwiają one codzienną pracę w szkole. Niejednokrotnie spotykamy się ze stwierdzeniem, że współczesny nauczyciel powinien być przede wszystkim kompetentny.

W 2005 roku w Lizbonie przedstawiono pakiet kompetencji wymaganych od nauczyciela europejskiego. Wśród kompetencji kluczowych, umożliwiających szeroką ewaluację nauczyciela, wymienia się:

- ustawiczne uczenie i doskonalenie zawodowe;
- skuteczne porozumiewanie się z ludźmi;
- efektywne współdziałanie w zespole uczniów i innych nauczycieli;
- rozwiązywanie problemów dydaktycznych i wychowawczych w sposób twórczy;
- samodzielne poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł o szeroko pojętej edukacji;
- stosowanie w praktyce szkolnej zdobytej wiedzy, gromadzenie doświadczeń;
- rozwijanie myślenia pedagogicznego i innowacyjnego oraz zainteresowań zawodowych i osobistych;

---

¹⁸ Z. Kwieciński, *Zmienić kształcenie nauczycieli*, [w:] *Edukacja nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata*, red. A. Siemak-Tylińska, H. Kwiatkowska, S.M. Kwiatkowski, Warszawa 1998, passim.

¹⁹ Cz. Banach, *Edukacja. Wartość. Szansa. Wybór prac z lat 1995–2001*, Kraków 2001, s. 18.

- rozwiązywanie konfliktów i problemów edukacyjnych w klasie oraz szkole.

Jak podkreśla Mirosław Sielatycki, z perspektywy kompetencji lizbońskich najważniejszym zadaniem nauczyciela nie jest wcale bycie dobrym merytorycznie w swoim dziedzinie, lecz „przygotowanie młodych ludzi do uczenia przez całe życie, ciągłego zdobywania nowej wiedzy i umiejętności, do samodzielnego korzystania z zasobów informacyjnych, zdolności współpracy z innymi, rozwiązywania problemów”²⁰. Od współczesnego nauczyciela wymaga się już nie tylko tego, aby był ekspertem w swojej dziedzinie; nauczyciel to także strateg, doradca edukacyjny, ekspert od nauczania. Umiejętność poprawnej komunikacji jest podstawową kompetencją w jego pracy zawodowej. Osoba wykonująca ten zawód musi owe kompetencje posiadać, aby móc poprawnie podejmować wyzwania zawodowe. Odpowiednie porozumienie z uczniami, z dyrektorem, z kadrą pedagogiczną oraz rodzicami wpływa na jakość pracy nauczyciela i jego efektywność w procesie edukacji.

Wnioski

Podczas analizy procesu komunikowania nauczyciela z uczniami w klasie można wskazać na liczne utrudnienia, które wynikają między innymi z uwarunkowań instytucjonalno-organizacyjnych, w szczególności związanych z aranżacją mebli oraz reakcji nauczyciela i uczniów. Do zadań szkoły należy zapewnienie dzieciom inspirujących zajęć, możliwości nauki poprzez zabawę i działanie, odpowiedniego czasu i jakości aktywności ruchowej. Wszystkie te codzienne czynności i doświadczenia w szkole powinny odbywać się w inspirującej atmosferze i w warunkach sprzyjających zarówno dzieciom, jak i nauczycielom. Właściwe zorganizowanie przestrzeni spełniającej normy bezpieczeństwa i tworzenie warunków do zdrowego rozwoju to bardzo ważne obszary we współczesnej szkole. Bezpieczne, drewniane i piankowe meble, wykonane z wysokiej jakości materiałów, krzesła i stoły z możliwością dostosowania wysokości, estetyczne dywany, ciekawe pomoce edukacyjne, kompleksowe wyposażenie kącików tematycznych, wysokiej jakości materiały plastyczne są bardzo ważne w aranżacji klasy w celu jak najlepszego stymulowania rozwoju najmłodszych uczniów. Ustawienie stolików wokół klasy, tak aby wszyscy widzieli swoje twarze, mogli dyskutować, wymieniać poglądy i słuchać się nawzajem, uczyć od najmłodszych lat prawidłowej komunikacji, swobodnej aktywności, wiary w siebie, przebojowości, otwartości, śmiałości w przedstawianiu swoich racji, współpracy, umiejętności pomagania sobie nawzajem.

Przebieg komunikowania w klasie w dużej mierze zależy od zachowania preferencji nauczyciela, gdyż to on jest głównym nadawcą komunikatów werbalnych i niewerbalnych. Umiejętność skutecznego komunikowania się nauczyciela z uczniami pozwala unikać barier i nieporozumień komunikacyjnych; stwarza możliwość sukcesu interpersonalnego,

---

²⁰ M. Sielatycki, *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej*, [w:] *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej*, red. K. Sujak-Lesz, Wrocław 2008, s. 18.

który udaje się osiągnąć na drodze wzajemnego szacunku i zrozumienia. Komunikacja interpersonalna jest procesem wymiany. W procesie tym jednakowo ważną rolę odgrywają odbiorca i nadawca. Komunikacja to proces, więc osoby porozumiewające się wpływają na siebie nawzajem. Jak długo przebiega proces, tak długo komunikaty wpływają na nasze myśli, emocje, zachowanie. Komunikacja interpersonalna jest zatem dwukierunkowa, jednocześnie można udzielać informacji i przyjmować ją od wszystkich osób uczestniczących w komunikacji. Jeśli komunikacja jest interpersonalna, to uczestnicy interakcji muszą być w stanie nadawać i odbierać komunikaty.

Stanisław Dylak stwierdza, że zmiana sposobu pracy szkoły jest w zasadzie nieuchronna. Takie są dzieje wielu systemów społecznych. Czuje się potrzebę wręcz nieustannego aktualizowania systemu edukacyjnego. Presję zmian wywierają wszystkie podmioty edukacji w szkole, szczególnie zaś sami uczniowie²¹. Równocześnie nie można na drodze transformacji utracić tego, co zawsze było najbardziej istotne: kontaktu twarzą w twarz, umiejętności szczerzej rozmowy, wymiany myśli i poglądów. Jedną z kluczowych kompetencji dziecka jest umiejętność komunikowania się z ludźmi. W jej rozwoju ma go wspomagać edukacja.

Bibliografia

- Argyle M., *Psychologia stosunków międzyludzkich*, przeł. W. Domachowski, Warszawa 2000.
- Banach Cz., *Edukacja. Wartość. Szansa. Wybór prac z lat 1995–2001*, Kraków 2001.
- Dylak S., *Architektura wiedzy w szkole*, Warszawa 2013.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., www.e-mentor.edu.pl [27.05.2008].
- Hall E.T., *Ukryty wymiar*, przeł. T. Hołówka, Warszawa 1997.
- Harrison R., *Body Language and Nonverbal Communication*, [w:] *Theatrical Movement. A Bibliographical Anthology*, red. B. Fleshman, Metuchen 1986, [za:] Brocki M., *Język ciała w ujęciu antropologicznym*, Wrocław 2001.
- Kwiatkowski S.M., *Wpływ standardów kwalifikacji zawodowych na cele kształcenia w systemie szkolnym*, [w:] *W kręgu edukacji, nauk pedagogicznych i krajoznawstwa*, red. E. Kameduła, I. Kuźniak, E. Piotrowski, Poznań 2003.
- Kwieciński Z., *Zmienić kształcenie nauczycieli*, [w:] *Edukacja nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata*, red. A. Siemak-Tylikowska, H. Kwiatkowska, S.M. Kwiatkowski, Warszawa 1998.
- Morreale S.P., Spitzberg B.H., Barge J.K., *Komunikacja między ludźmi: motywacja, wiedza i umiejętności*, przeł. D. Kobylńska, P. Izdebski, A. Jaworska, Warszawa 2015.
- Nęcki Z., *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996.
- Okoń W., *Komunikacja interpersonalna w szkole*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 1.
- Patterson M.L., *Więcej niż słowa. Potęga komunikacji niewerbalnej*, przeł. M. Przyłipiak, Sopot 2011.

---

²¹ S. Dylak, *Architektura wiedzy w szkole*, Warszawa 2013, s. 222.

Sielatycki M., *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej*, [w:] *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej*, red. K. Sujak-Lesz, Wrocław 2008.

Twardowski A., *Mowa ciała*, „Głos Nauczycielski” 1996, nr 13.

Ewa Chmielewska

Aranżacja mebli i wystrój a komunikacja interpersonalna w klasie

W pracy zawodowej nauczyciela jedną z kluczowych kompetencji jest umiejętność poprawnej komunikacji. Jakość i różnorodność wysyłanych komunikatów w znacznym stopniu określają relacje nauczyciel – uczeń. Wiedza nauczyciela na temat warunków skutecznej komunikacji oraz rozwijanie własnych kompetencji w tym zakresie niewątpliwie ułatwi organizowanie i podniesie jakość budowanych sytuacji edukacyjnych. Należy zachować taką aranżację mebli w klasie, aby dzieci mogły jak się najlepiej komunikować. Właściwe ustawienie mebli pozwoli uczniom na samodzielne odkrywanie zasad konwersacji. Stworzenie w edukacji naturalnych sytuacji i warunków do różnorodnych działań z wykorzystaniem komunikacji werbalnej i niewerbalnej ułatwia uczniom samodzielne odkrywanie reguł życia. Przyjmując, że uczenie się komunikacji leży u podstaw kształcenia, warto spojrzeć na rozwijanie umiejętności z zakresu komunikacji interpersonalnej jako na naturalne uzupełnienie kształcenia językowego.

Słowa kluczowe: szkoła, komunikacja, nauczyciel, uczeń.

Furniture arrangement and decoration vs interpersonal communication in a classroom

Proper communication is a key competence in a teacher's job. Its quality and variety define teacher – pupil relationship remarkably. Teacher's knowledge about conditions of effective interaction, as well as his effort to enhance this ability, doubtlessly facilitate the teaching and learning process. Furniture arrangement in a classroom should enable children to communicate freely. Proper furniture organization allows pupils to discover the rules of conversation by themselves. In the process of education creating natural situations and conditions for verbal and nonverbal communication helps pupils to recognize the rules of life independently. Assuming that learning to communicate is fundamental in education, communication skills should be complementary to language learning.

Keywords: school, communication, teacher, pupil.

Translated by Ewa Chmielewska